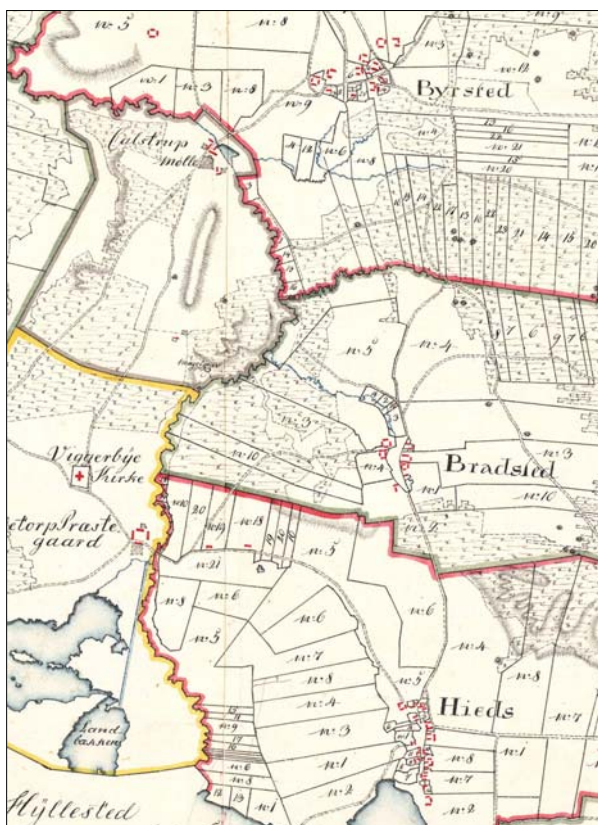

Anklaget for trolddomskunst i 1617

Kort over området, hvor Sindet færdedes

Nedenstående fortælling om retssagen mod Sindet Christensdatter Væverkone fra Bradsted er baseret på sagsakter fra Hornum herredsting, der indtil 1688 fandt sted mandage ved Tinghøj mellem Estrup og Guldbæk.

Sagsakterne fra herredstinget er samlet af lokalhistorikeren Ole Færch og kan i deres fulde udstrækning læses i hans to-bindsværk "Diplomatarium Hornumense", udgivet 2004. Nedenstående gendigtning af fortællingen er skrevet 2006 af Niels Nørgaard Nielsen.

Akvarellerne, der illustrerer fortællingen er malet af billedkunstner Gerda Dalsgaard, Støvring. Kort og øvrig grafik er fra Støvring lokalhistoriske Arkivs samling.

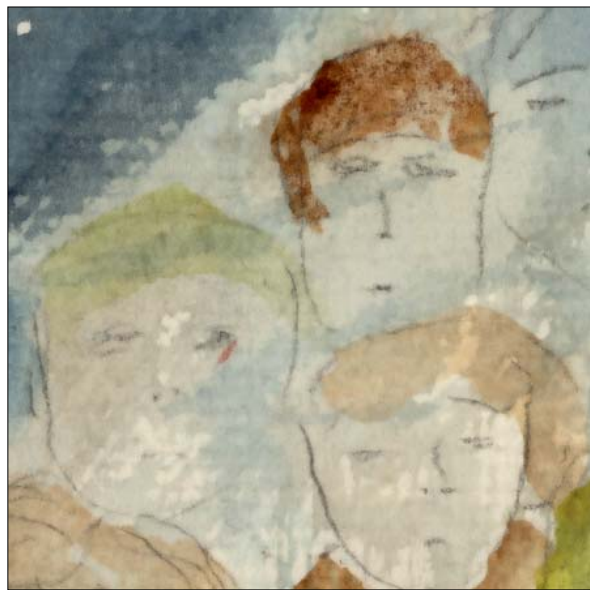
Baggrund for den rejste sag

I 1617, nærmere bestemt den 21. juni, blev der holdt landsting i Viborg. Én af sagerne den dag er efter vore dages retsopfattelse ganske absurd, men i Christian d. 4.'s Danmark absolut ikke noget særsyn. Sagen drejede sig om en anklage mod en kvinde fra Bradsted.

Anklagen lød på, at hun havde udøvet trolddomskunster. Sagen var kommet ind i retssystemet ved at Hilleborg Daa havde anklaget én af sine undergivne, Sindet Christensdatter Væverkone fra Bradsted, for at udøve trolddomskunster.

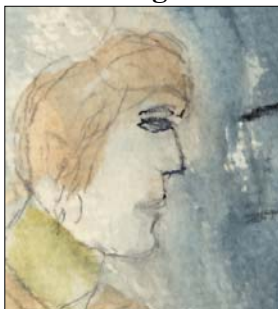
Det var herefter 12 nævninge fra Veggerby sogn, der fremlagde sagen for Hornum herredsting. Herredstinget sendte efter at have hørt vidneudsagn sagen videre til landstinget i Viborg.

Her må man i første omgang have fundet bevismaterialet for spinkelt, for sagen blev udsat en måned. 19. juli 1617 blev sagen genoptaget, og mange vidner afgav forklaring. Det er disse vidneforklaringer vi skal høre om herefter.

Nævninge fra Veggerby

Vidneudsagn

Anders Brun

Anders Brun fra Lyngsø havde på Hornum herredsting vidnet, at for 3-4 år siden blev mælken fra hans køer pludselig fordærvet for ham. Han undrede sig over fænomenet og viste det straks til andre fra sognet, så de kunne bevidne det skete.

Anders Brun må have haft en anelse om, at der var noget fordækt i sagen, for efter at have vist mælken frem for de andre red han på sin hest til Aastrup ved Veggerby, hvor han traf Sindet Christensen Væverkone, for det var hende, han havde mistænkt for at være skyld i mælkens fordærvelse. De kom op at skændes over anklagen, men hvordan det end gik til var resultatet, at mælken blev frisk og god igen.

Imidlertid skete der det, at hesten Anders Brun havde redet på til mødet med Sindet allerede næste søndag blev alvorligt syg. Hesten svulmede helt unaturligt op og lå og gabte meget vildt med munden, så Anders kunne ikke mene andet, end at der var noget ondt deri, og snart efter døde det arme dyr. Yderligere en hest døde snart efter for ham, noget Anders mente, at Sindet også var skyldig i.

Jep Andersen og hans kone Karen Christensdatter fra Bradsted vidnede, at en tidlig morgen i påskeugen året før gæde deres lille hund, og da de kom hen til døren, så de Sindet Christensdatter Væverkone komme ud fra deres stald, hvor deres ko stod bundet. Hun havde et par hvide fingervanter på og en kæp i sin hånd, og hun bed af et stykke brød. Så spurgte Karen, hvad hun ville derinde. Til det svarede Sindet, at hun ledte efter en vædder. Om eftermiddagen var Jep og Karen gået til kirken i Veggerby for at skrifte, og mens de var der var Sindet kommet igen til deres gård og havde talt med deres børn. Hun havde på samme måde som om morgenen gået og spist af et stykke brød. Da nu Jep og Karen var kommet hjem fra kirke ville de trække koen ud på marken, men koen havde det pludselig rigtig dårligt, den ”gabte og sprudede, ligesom der havde været ve i den”. Kort tid efter kom Sindet nu igen, for tredje gang denne dag, til gården og gik straks hen og gav koen et lille stykke brød. I det samme hun puttede brødet i munden på den, faldt den om og var død på stedet. Senere, omkring høst, kom Sindet og Karen op at skændes, og det så voldsomt, at deres mænd måtte skille dem ad. Efterfølgende udstødte Sindet grove trusler mod både Karen og hendes mand Jep.

Sindet leder efter sin vædder

En kone fra Bradsted vidnede, at sidste forår havde hun set Sindet gå ind i både hendes lade og andre af hendes udhuse. Hvad hun ville derind, vidste hun ikke, men sikkert var det, at siden den tid havde hun 4 køer, der fik kalve, og alle kalvene var døde kort efter fødslen, uden at de forinden havde været syge. Om Sindet var skyldig i kalvenes død vidste konen dog ikke, men hun påpegede, at i de 5 eller 6 år hun havde kendt hende, da havde hun været berygtet for trolddomskunst.

Døren blev lukket

En mand fra Hjeds vidnede ligeledes for Hornum herredsting, at for få dage siden var Sindet Christensdatter Væverkone kommet hen til de folk, der gik fra kirken, og spurgte hans hustru om hun måtte sætte en væv op hos hende. Det kom der åbenbart ikke noget klart svar ud af, så Sindet fulgte med folkene til Hjeds og da de kom til vidnets gård, satte hun sig på en sten udenfor. Kort efter rejste hun sig igen fra stenen og gik til hans stalddør i den hensigt at komme ind i stalden, hvor familiens lille dreng var. Vidnet ville imidlertid ikke have Sindet til at gå derind, så da Sindet bøjede hovedet for at gå ind, lukkede han resolut døren for hende, så hun ikke kunne komme ind. Sindet var dog ikke sådan at afvise, så straks efter gik hun ind i stuen til vidnets hustru og forlangte at få lov til at sætte en væv op derinde. Det sagde konen imidlertid nej til, da hun ikke vævede. Det svar var ikke noget der

passede Sindet, så hun gik arrigt ud, idet hun spurgte, om der da ikke var noget rum til en væv i Hjeds.

Samme dag fik både vidnets og Sindets ko en kalv, men mælken fra vidnets ko var fordærvet. En uges tid senere gik han over til Sindet for at forelægge hende sagen. Det fik han dog ikke andet ud af end et arrigt svar gående på, at hun ikke havde noget med den sag at gøre, og at hans mælk ikke ragede hende.

For landstinget i Viborg blev det herefter fremlagt, at 30 mænd for Hornum herredsting havde bevidnet, at de i 3-4 år havde hørt rygter og forlydender om, at Sindet Christensdatter Væverkone befattede sig med trolddomskunster. Hvad rygterne og forlydenderne mere konkret gik ud på, står hen i det uvisse.

Øster Hornum Kirke

Provsten i Hornum herred, Laurids Mikkelsen, som var præst i Nibe, havde sendt et brev, hvori han skrev at præsten i Veggerby, Niels Jacobsen, der boede i Kirketerp, og præsten i Sønderup, Peder Hansen i Øster Hornum kirke havde fortalt ham om hvad de i Kirketerp havde hørt en pige, Anne Iversdatter, fortælle om Sindet Christensdatter Væverkone. Pigen mentes at have være besat. Præsten fra Veggerby, Niels Jacobsen, fortalte at på midfastesøndag, da han var kommet hjem fra kirke, var Anne Iversdatter "meget skrøbelig" og det var som om, hun var besat af en ånd, som talte gennem hende. Ånden havde gennem hende sagt: "Mand, skaf bud efter min moder Sindet Christensdatter Væverkone i Bradsted". Hende fik man snart efter fat i, og da hun ankom, gik hun ind i en lille stue og pigen fulgte straks efter hende

og sagde: "Velkommen mor", hvortil Sindet svarede: "Jeg er ikke din mor". Pigen reagerede på dette ved at henvende sig til præsten og bad ham få Sindet til at tie stille og i stedet finde papir og blæk frem for at nedskrive hvad hun sagde. Præsten fandt straks remedierne frem og skrev hvad pigen nu havde at sige: "Jeg er Lucifer og er hendes hest. Mit bidsel hedder Lunnti, krogen, det hænger på, Linne, min kande Minius er sort med rødt omkring, Grudermus er hendes dreng. Hans kande Linto er rød med hvidt omkring." Endvidere fortalte hun, at hun havde været i tjenesten i otte år og bekræftede historien om at Sindet, mens hun havde spist brød, var gået tre gange ind til Jep Andersens ko i Bradsted, hvorefter koen døde. På samme måde bekræftede hun historien om Anders Bruns mælk, der var blevet ødelagt.

Forfærdet udbrød Sindet: "Jesus mestermand, bevar mig", hvortil Anne straks svarede, at Jesus ikke var Sindets mestermand, men at hendes mestermand var i Aalborg, og at hun snart var moden! Henvendt til Anne sagde Niels Jacobsen: "Du er en løgner. Vi tror ikke helt på, hvad du siger. Har du noget bevis, så vi kan finde sandheden af, hvad du siger". Den onde ånd talte da igen gennem Anne: "Jo, hun har mit mærke på hendes lår". Det mærke fik alle straks at se. Derpå henvendte Anne sig til Sindet og sagde: "Hjem, moder, jeg vil med dig". Da Sindet herefter var begyndt at gå derfra, rejste Anne sig op og gik hen i stuedøren, pustede tre gange og blev med ét helt normal igen. Straks efter gik Niels Jacobsen hen til gårdøren, kaldte på Sindet og sagde: "Kom nu og se. Nu er barnet ikke, som hun var før". Da Sindet vendte sig og igen gik ind ad døren, gjorde Anne korsets tegn for sig og sagde: "Jesus, bevar mig for den slemme kvinde."

Anne

Præsten i Sønderup, Peder Hansen, fortalte, at han den anden april sidste år, da han kom til Kirketerp, fandt han at Anne Iversdatter var meget syg, og da han kom ind i stuen, hvor hun lå, sagde hun: "Kommer du der, Sortskæg" og viste sig aggressiv mod ham og forlangte at Sindet fra Bradsted, som hun kaldte sin mor, skulle komme til hende. Da det blev fortalt pigen, at Sindet ikke ville komme, vred

og klagede Anne sig og sagde: ”Sindet, min mor, Sindet min mor kom til mig, ellers skal Grumernus hente dig”. Dernæst sagde hun til præsten: ”Du var ond i dag ved min mor i kirken. Nu har hun fanget en anden dreng til sig. Hans navn er Illen. Hans kande hedder Monnis og er broget med brandgult omkring”. Derefter sagde hun det samme om Sindets hest, bidsel og alt det andet, som præsten før havde hørt hende fortælle. Desuden opregnede hun fire af ridefoged Jacob Vognsen fra Aalborg slots børn: Christian, Peder, Karen og Sidsel og sagde, at hendes mor ville forråde dem. Flere, mere eller mindre uforståelige anklager om navngivne personer væltede ud af Anne, inden hun direkte henvendte sig til Peder Hansen og sagde: ”Du, bette mand, har vel grund til at ønske at få straffet troldfolk og forfølge dem, for de forfølger dig efter bedste evne. Først ville de tage livet af dig, men da det mislykkedes, forsøgte de at gøre dig bindegale og det var nær ved at lykkes. Tolv af troldfolkene dansede en gang i år midt i Sønderup i den ene hensigt at skade dig og kun dig, og de vil fortsætte i deres bestræbelser”. Præsten svarede igen ved at sige, at han ikke troede på hende og ved at beskyldte Anne for at være en løgner. Anne svarede: ”Jeg må dog undertiden sige sandheden, men for at du skal vide, at jeg ikke lyver, vil jeg sige dig noget. Var du ikke i år på din rejse mod syd to gange ved at drukne og var du ikke nogen gange i fare, da du lå syg? Var du ikke blind i fjorten dage? Du kan være heldig med, at du har større magter med dig”. Da Anne havde sagt det, gik hun hen til væggen og igennem et nærvershul i en stolpe gav hun et stort pust, og straks var hun igen helt normal og kunne ikke huske det mindste om, hvad hun for et øjeblik siden havde sagt eller gjort.

Ifængsel på Torstedlund

Sagen må have været så belastende for Sindet Christensdatter Væverkone, at hun på et tidspunkt i sagsforløbet var blevet sat i fængsel på Torstedlund, for præsten fra Sønderup, Peder Hansen, kunne forelægge Tinget et stykke papir hvorpå der stod: ”Lidt efter at Sindet var sat på Torstedlund, kom jeg en dag til Torstedlund for at ville tale med ærlig og velbyrdig mand Niels Krabbe. Da var den gode mand taget til Anne Gjødzdatters begravelse på Engelsholm. Så bad jeg Iver Krabbe om at få lov til at komme ned i fangehullet og tale noget med Sindet. Det fik jeg lov til”. Da præsten kom til at tale med Sindet omtalte hun den onde ånd, der i skikkelse af Anne Iversdatter havde kaldt hende for hendes mor. For at bevise sin sandfærdighed havde ånden i Anne fremvist et ar på hendes venstre ben, et tegn ånden havde sagt var hans tegn og mærke. Sindet var noget mere jordbunden i sin opfattelse af sagen og sagde, at det mærke tvært imod var et byldear, der var ”snehvidt og så stort som en lybsk søsling”, og at Anne havde haft det lige siden hun var et lille barn.

Senere på året var Peder Hansen blevet kaldt bort fra en barsel hos Christian Byrialsen i Plejstrup nær Sønderup for at tage ud til Sindet Christensdatter Vævekone, der stadig sad fængslet på Torstedlund. Sindet havde ved den lejlighed sagt til præsten, at den onde ånd i den forløbne uge tre gange havde været hos hende, og at hun havde set ham som en brun tingest og havde hørt ham smaske som et svin og ydermere havde ånden mørbanket hende uden at have sagt et ord til hende. Sindet gav udtryk for at hun var meget bange, kiggede sig nervøst omkring og sukkede dybt. Præsten, Peder Hansen, var ikke blevet mildere stemt overfor Sindet, så han gav hende en svada, som han selv for Tinget refererede: ”Efter at jeg først havde foreholdt hende loven om syndens slemhed og vederstyggelighed og hende straffet og om Guds strenge vrede, foreholdt jeg hende mange herlige trøster om Guds nåde og barmhjertighed imod bodfærdige syndere, om Guds mange løfter, mange eksempler på, at han har bevist mange fattige, grove syndere miskundhed og nåde”. Peder Hansen lover også Sindet, at hvis hun ville omvende sig og bekende sine synder, tilstå det onde hun havde gjort og sige hvem hun havde været sammen med for at gøre noget ondt, så ville hun ved tro modtage syndernes forladelse ved Kristus og hvis hun tillige ville love at være lydige overfor Gud, da ville hendes synder blive hende forladt. Videre sagde Peder til Sindet, at hun med Guds hjælp skulle modtage Helligånden, retfærdiggøres ved Christi retfærdighed, så hun skulle fornemme formildelse på Guds vrede og få i sit hjerte rolighed og fred og siden efter døden salighed og det evige liv.

Pastor Peder Hansen

Så mente præsten ikke, han kunne gøre mere for hende, for det eneste hun havde at sige til ham var at bede ham gå igen, idet hun gav udtryk for, at hun udmærket vidste, at Gud var barmhjertig, men at hun ikke kunne tro, at han ville være hende nådig, eller at hendes synder ville blive tilgivet. Efter den tale indså præsten, at selvom han i mere end en time havde prædiket og talt for hende med Guds ord, så var hun så forhærdet, at det ikke nyttede noget, og at han lige så godt kunne forlade hende. Det gjorde han så, idet herremanden Niels Krabbes søn, Iver Krabbe, kaldte på ham for at få ham op fra fængslet.

Anders Simonsen, der for Hilleborg Daa var en slags anklager i sagen mod Sindet Christensdatter Vævekone, havde 12. maj 1617 skrevet til Tinget, at Sindet havde anmodet om at blive løsladt fra fængslet på betingelse af, at hun inden otte dage var ude af Hornum, Aars, Gislum og Rinds herreder. Det ser ud som om Anders Simonsen støttede denne udgang af sagen. Måske var han og Hilleborg Daa ved at indse, at sagen var ved at komme ud af proportioner.

I et andet tingsvidne, dateret 19. maj 1617, kan man læse: ”Det bevidnes, at Sindet Christensdatter Vævekone for en uge siden i Torstedlunds borgerstue havde bedt tre mænd love for hende til Jep Andersen, som hun ville give to tønder havre for den ko, han beskyldte hende for at have forgjort. Desuden ville hun være i Anders Bruns minde for den hest, han på samme måde beskyldte hende for”. Sindet ville med andre ord, selvom hun selvfølgelig ikke ville anerkende at hun havde udøvet trolddom, betale for de påståede tab.

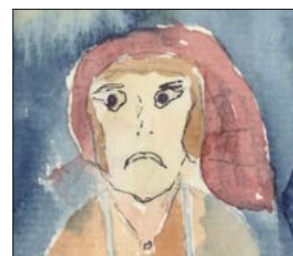

Kirkenævninger sværger

På Hornum herresting 19. maj 1617 havde 12 kirkenævninger svoret på, at Sindet Christensdatter Væverkone havde udøvet trolddomskunster. Kirkenævningene fremførte, at den anklagede endog selv, i vidners påhør, skulle have indrømmet at have bedrevet trolddomskunst.

Fogeden på Torstedlund vidnede for Tinget, at den 9. maj, efter at Sindet Christensdatter Vævekone var kommet fra Hornum herredsting, havde de undersøgt hende før hun kom i fængselscellen for at se, om hun havde noget med sig, som hun kunne skade sig selv med. Det blev konstateret, at hun havde bundet et klæde om halsen, og da de tog klædet af hende, så de, er der var et grimt sår hele vejen rundt om hendes hals, et sår hun sagde, hun selv havde tilføjet sig med en benstump, som siden blev fundet gemt i cellen. Da fogeden nogle dage senere, den 26. maj, havde fundet benstumpen og ville vise den til Sindet, lå hun som om hun var død. Hun lå så stille, at man ikke med sikkerhed kunne konstatere, om hun åndede eller ej. Den 1. juni, da fogeden kom fra kirke, talte han ind til Sindet i fængselscellen, og da kunne det nok være, der var kommet liv i hende igen. Hun råbte meget højt og sagde, at der var ondt hos hende, i hende og omkring hende, og sagde, at det brændte inde hos hende, ligesom der var ild i alt det, der var rundt om hende. Hun sagde, at det kom til hende aftenen før ligesom en brun mus.

Det fik fogeden til at åbne døren for Sindet, som sagde, at hun havde skrækeligt ondt i maven, og hun bad, om han dog ikke ville hjælpe hende, hun ville så gerne have fat i et sværd. Senere, kort efter hun var kommet tilbage fra Landstingets møde 21. juni, fandt man også et stykke bøgetræ på en halv alens længde hos hende. Forespurgt om, hvad hun dog skulle bruge det til, svarede hun, at det var til at rage spindelvæv ned med.

Sindet beder om hjælp

På Tinget fortalte en pige, der tjente på Torstedlund, at omtrent tre uger før pinse, da hun var kommet ned i cellen for at give Sindet noget mad, havde denne bedt, om hun dog ikke kunne skaffe noget af det, man slog rotter og mus ihjel med. Sindet bad hende også om ikke at sige det til nogen, at hun havde bedt om giften.

Som sidste vidne var der to mænd fra Bradsted, der fortalte om, at da Sindet var blevet anholdt før hun blev ført til Torstedlund, havde bedt sin mand om at tage sig godt af deres børn, for hun var sikker på, hun aldrig fik dem at se igen.

Nu nærmede dommen sig. Jep Andersen, det var ham, der anklagede Sindet for at have taget livet af hans ko, lagde hånden på Sindets hoved og sigtede hende for at være en troldkvinde, og at det var hende, der havde slået hans ko ihjel med trolddomskunst.

Sindet får dommen forkyndt

Domskendelsen

"Så og efterdi at forne vidner forfares og bevises Sindet Christensdatter Væverkone at have lovet forne folk ondt, og det dem på deres fæmon og kvæg at være vederfare, det og gøres bevisligt hende at have tilbudt at ville betale Anders Brun og Jep Andersen igen deres fæmon, som hun var for beskyldt, hun og selv har tilstået at have gjort sig den skade under hendes hage med et ben, hun fandt i fængslet, deslige hende også at have været begærende for samme beskyldning at rømme fire herreder, tilmed gøres bevisligt hende i fængslet at have begæret forgift til sig, og slig hendes gerning og onde bedrift med bemeldte præstemænds kundskab efter det besatte menneskes ord bestyrkes og befæstes, og ingen vidnesbyrd hun fremlægger sig ærligen og vel der i sognet at have skikket og forholdt, men Jep Andersen nu her i dag har lagt sin hånd på Sindet Christensdatter Væverkones hoved og vedkendt hende for, en troldkvinde, og at hun havde forgjort hans ko, som forskrevet står, og loven formelder, at om nogen mand vider anden, at han har forgjort ham med trolddom, og ganger han ej ved, der sigtes, og den, der sigter, alligevel gider og tilmoder ham det på hånd, da værge sig den, der saggives, med nævn i kirkesogn, og efterdi forne nævninger, som bor i sognet hos Sindet Christensdatter Væverkone og bedst hendes lejlighed ved, har været opkrævet hende enten at skære eller skylde, de ved deres ed har Sindet Christensdatter Væverkone kirkenævn oversvoret, ved vi ikke nogen årsag eller tilfald dem for samme deres ed og tog at kunne fælde".

Landstingets dom, der for nutidige øjne kan forekomme noget kryptisk, kan udlægges sådan

Landstinget fandt det med andre ord bevist, at Sindet Christensdatter havde truet folk med at gøre dem ondt ved at skade deres kvæg, mælk og andet. Det bestyrkede anklagen mod hende, at hun bagefter havde forsøgt at betale Anders Brun og Jep Andersen for de af deres dyr, der var døde af trolddommen. Hendes sag blev yderligere forværret ved, at hun i fængslet havde forsøgt at undslippe ved i første omgang at love skyndsomt at fjerne sig fra egnen. Bedre blev det ikke af at hun havde forsøgt at begå selvmord, dels ved at skære sig i halsen med benstumpen, dels ved at have forsøgt at få fat i gift. Det var efter landsrettens mening en indrømmelse af skyld.

Ånden, der talte gennem den besatte Anne Iversdatter, havde også direkte sagt at Sindet udøvede trolddomskunster. At så oven i købet 12 kirkenævningen, der blev anerkendt af landsretten, havde svoret, at Sindet var skyldig, gjorde enhver tvivl om skyldsspørgsmålet til skamme. Disse kirkenævninger blev af landstinget godkendt.

Det afgørende stød mod Sindet kom, da Jep Andersen, lagde hånden på Sindets hoved og sigtede hende for at være en troldkvinde. Sindet kunne have værget sig mod anklagen på dette tidspunkt, men gjorde det ikke. Dermed var hun kendt skyldig.

Jep Andersen sigter Sindet

Om Sindet herefter blev brændt på bålet som heks ved vi ikke – men sandsynligheden taler for det.